

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КЛИМКОВИЧ ДАРІЯ ЄВГЕНІВНА

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри міжнародних
відносин і зовнішньої політики,
д-р економічних наук, доцент

_____ В. В. Лимар

«_____» _____ 20__ р.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:

Чарських І. Ю., доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
кандидат історичних наук, доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця-2022

АНОТАЦІЯ

Климкович Д. Є. Стратегічні комунікації у зовнішній політиці України. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено зовнішню політику України у площині стратегічних комунікацій держави як її окремого напрямку. Здійснено спробу систематизувати уявлення про стратегічні комунікації та показати їх роль та значення для України. Встановлено особливості та кейси задіяння стратегічних комунікацій державою в кризових умовах.

Ключові слова: зовнішня політика, Україна, стратегічні комунікації, проекти, публічна дипломатія, імідж.

51 с., Бібліограф.: 50 найм.

ABSTRACT

Klymkovych D. Strategic communications in Ukraine's foreign policy. Specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies". Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

In the qualification (bachelor's) work the phenomenon of Ukraine's foreign policy in terms of the state's strategic communications as a separate direction is researched. An attempt was made to systematize the idea of strategic communications and show their role and significance for Ukraine. The features and cases of the use of strategic communications by the state in a crisis are established.

Keywords: foreign policy, Ukraine, strategic communications, projects, public diplomacy, image.

51 p. Bibliography: 50 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ (2014-2022).....	6
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЯВИЩА «СТРАТЕГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ» В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	16
2.1. Зміст і значення стратегічних комунікацій.....	16
2.2. Інструменти стратегічних комунікацій у зовнішній політиці.....	23
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ.....	27
3.1. Комунікаційна складова зовнішньої політики України: проблеми та перспективи.....	27
3.2. Проєкти з реалізації стратегічних комунікацій: досвід України.....	35
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тенденцією двадцять першого століття до глобалізації міжнародних відносин та посилення фактору стратегічних комунікацій у зовнішній політиці держав. Значення стратегічних комунікацій як окремої галузі дослідження стало стрімко зростати протягом останніх десятиліть. Для держав у системі міжнародних відносин сучасного типу важливо наповнювати комунікації з іншими суб'єктами зовнішньої взаємодії певним порядком і планом.

Здатність до комунікацій є невід'ємною цінністю для держав по всьому світу і, зокрема, для України, оскільки вона є державою в умовах військової агресії, для якої надзвичайно гостро постає питання підтримання зв'язків та діалогу з країнами за кордоном. Сучасна загроза пандемії COVID-19 також сприяє необхідності для України в пошуку стратегії взаємодії з іншими державами.

Отже, актуальність кваліфікаційної (бакалаврської) роботи визначається потребою розглянути стратегічні комунікації як важливе явище сучасності для ефективної взаємодії на рівні акторів міжнародних відносин, їхні особливості, інструменти та, насамперед, їхнє значення для України на тлі російської агресії у лютому 2022 року.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика України.

Предметом дослідження виступають вплив та роль стратегічних комунікацій у зовнішній політиці України.

Метою роботи є розкрити значення стратегічних комунікацій для зовнішньої політики України.

Відповідно до поставленої мети в дослідженні виконано такі **завдання**:

- описати пріоритети зовнішньої політики України в 2014-2021 рр.;
- встановити сутність і роль стратегічних комунікацій у міжнародних відносинах;
- виокремити інструменти стратегічних комунікацій у зовнішній політиці;

- проаналізувати потенціал стратегічних комунікацій України;
- дослідити кейси практичної реалізації стратегічних комунікацій України.

Географічні рамки даної роботи конкретизуються територією України.

Хронологічні рамки кваліфікаційної (бакалаврської) роботи охоплюють період сучасності для України. Нижня межа обумовлена початком в Україні Революції Гідності 2014 року, верхня межа є максимально наближеною до сьогодення, умов пандемії COVID-19 та широкомасштабної військової агресії, – 2022 рік.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в практично орієнтованому дослідженні явища стратегічних комунікацій як окремого напрямку у зовнішній політиці України. Окреслено основні механізми роботи стратегічних комунікацій та їх застосування Україною у вигляді проектної діяльності. Наведено дані щодо проблем та перспектив застосування стратегічних комунікацій Україною та надано рекомендації щодо їх втілення урядом. Отримані результати дослідження можуть бути використані для врахування при розробці ефективної стратегії комунікації в умовах війни в Україні з метою поліпшення існуючої стратегії та розвитку держави.

Апробація результатів дослідження. Складові частини та положення кваліфікаційної (бакалаврської) роботи апробовані в наступному форматі:

- тези доповіді на міжнародній конференції: «Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences» (тема: «Міжнародні комунікації в умовах пандемії COVID-19»).

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, що налічує 50 позицій.

РОЗДІЛ 1. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ (2014-2022)

Зовнішня політика України завжди базувалась на загальновизнаних принципах міжнародного права, з моменту підписання Акту проголошення незалежності у 1991 році, коли Україна формально стала суб'єктом міжнародних відносин. Ця подія безумовно привернула увагу міжнародного співтовариства. У 2014 його увага знову була звернута до України завдяки її сусіду – Російській Федерації. Агресивна поведінка цієї держави поставила під найбільшу загрозу не лише майбутнє нашої держави, а й весь міжнародний порядок. Російсько-українська війна висвітлила слабкість міжнародного права, організацій та окремих, як задекларовано, наймогутніших держав.

Як внутрішньодержавні, так і зовнішньополітичні процеси стали переламними для України. Експерти вважають, що тривожні події вплинули позитивно на імідж держави: Україна ніби позбулася статусу держави-сателіта Росії [8]. Саме після порушення територіальної цілісності, втрати частини територій Україна справді отримала міжнародну суб'єктність. Нестабільність, яку посіяла Російська Федерація, змусила державу переглянути пріоритети зовнішньої політики. Нове керівництво під проводом П. Порошенка серйозно зайнялося формуванням зовнішньої політики України: збільшилась роль Міністерства закордонних справ, Верховної Ради, Ради національної безпеки і оборони України.

Необхідно обмовитись, що до подій Майдану тема інтеграційних пріоритетів була однією з чутливих в суспільстві. Відмінність поглядів обумовлювалась багатьма факторами, наприклад, віком громадян. Таким чином, найбільш прихильно до ідеї європейської інтеграції ставилась молодь (18-30 років). Проте, перелом у поглядах здійснювався паралельно з розгортанням подій на Майдані 2013–2014 років. Основною зміною стало формування відчуття прихильності до Європейського Союзу і приєднання до нього. Тому

відбулось і розширення вікового діапазону відносно ставлення до інтеграції як напрямку зовнішньої політики України [4].

Для того аби досягти успіхів в процесі просування національних інтересів держави на міжнародній арені існує необхідність в адекватному визначенні пріоритетів. Це також впливає на визначення місця держави в світовій політиці та сприйняття її з боку інших держав.

Для зовнішньої політики України в 2014 році вагомим кроком стали зміни до законодавчих документів. Так Закон України «Про основи внутрішньої та зовнішньої політики» від 2010 року був дещо змінений. По-перше, був повністю змінений образ Росії з партнера на агресора і це бачення зберігається до сьогодні.

Першим і найбільш вагомими пріоритетом зовнішньої політики у 2014 році можна назвати спротив російській агресії проти України. Звідси також витікають повернення окупованих територій АР Криму, Луганської та Донецької областей в довоєнні межі України. Завдяки бажанням українців, що відстоювались на Майдані до переліку першорядних пріоритетів зовнішньої політики також потрапили угода про асоціацію з ЄС та створення зони вільної торгівлі, набуття членства в НАТО, отримання Україною гарантій безпеки та розвиток відносин з західними партнерами, зокрема США. Росія, до речі, досить природно зникла з переліку бажаних партнерів, а розвиток відносин в подальшому опинилось на останньому місці.

До другорядних пріоритетів було віднесено розвиток партнерських відносин з азійськими державами, наприклад Індією та Китаєм. Також станом на 2014 рік Україна не була сильно налаштована на лідерство в просуванні мирних ініціатив та роззброєння, що цілком природно в умовах війни [17].

Наслідком спроб російського президента перекрити шлях Україні в напрямку європейської інтеграції навпаки став поштовх до активних та рішучих дій. Таким чином 2014 рік увінчався зміною проросійської влади, підписанням та ратифікацією Угоди про асоціацію з ЄС у прискореному режимі, покращення

відносин з США, ЄС, НАТО. Україна дала чітко зрозуміти, що відмовляється від позаблокового статусу і має повноцінне бажання стати частиною політичної Європи.

У 2015 році прагнення до роботи з зовнішньою політикою все ще підігрівалось конфліктом на Сході України. Також підбадьорувало затвердження європейської інтеграції та безпекових проєктів. Посилився інтерес до розвитку міжнародного співробітництва, а перелік бажаних партнерів розширився: ЄС, НАТО, Рада Європи, ОБСЄ, Польща, Франція, Німеччина, Канада, США. Зменшилась упередженість до регіонального співробітництва. В політичних колах збільшилась увага до публічної та економічної дипломатії. Проте серед представників політичних партій все ще не приділялось достатньо уваги зовнішньополітичній сфері у програмах.

Необхідно відзначити, що зросла співпраця між органами влади, а саме Адміністрації Президента, МЗС, Верховної Ради, РНБО; створювали робочі групи з проведення реформ, утворилось управління публічної дипломатії при МЗС. Завдяки зацікавленості народних депутатів, що були у складі делегацій Верховної Ради України до парламентських асамблей Ради Європи та ОБСЄ, українські інтереси були успішно представлені міжнародній спільноті, а також налагодився зв'язок не лише з європейськими державами, а й державами інших регіонів, наприклад, Бразилія чи Куба. Проте не обійшлося без труднощів, тому на цьому етапі, на жаль, процедура призначення послів до ряду держав та організацій затягнулася [23].

Якщо 2014 рік відзначився зміною закону, то у 2015 було видано 2 важливих документи - Стратегію національної безпеки України та Воєнну доктрину України. Окрім того, що Росію вкотре визнали агресором з довгостроковими перспективами, в документах також наголошено на необхідності рухатись в напрямку набуття Україною членства в НАТО і ЄС.

2016 рік не надто відрізняється від попереднього в пріоритетах. Основна увага приділялась роботі з метою заохочення міжнародної підтримки для

України з огляду на акт російської агресії. Також на порядку денному зовнішньої політики стояло питання реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, співпраця з країнами НАТО, особливо що стосується економічної та оборонної сфер. Проте, більш ґрунтовного та продуманого підходу до зовнішньої політики тут не прослідковувалось, що стало основним недоліком. Основні пріоритети, що висвітлились, не були закріплені в жодних стратегічних документах [24]. Не зважаючи на це, у 2016 році низка подібних документів все таки була затверджена. Усі вони доповнювали вже існуючі і стосувались переважно оборонної сфери.

2017 рік відзначився більше успіхами на міжнародній арені, аніж в роботі над пріоритетами. Зберігається акцент на територіальній цілісності України, євроатлантичні прагнення. Одним з головних пріоритетів стало створення міжнародної коаліції на підтримку України в стримуванні російської агресії. Паралельно зберігалась необхідність посилення санкцій проти держави-агресора. Все ще тривають розмови про імплементацію Угоди про асоціацію та запровадження безвізового режиму для громадян України з метою поїздок до держав-членів Європейського Союзу. Таку саму значимість мав шлях до НАТО.

Ключовим партнером і союзником розглядалось США, як і в попередні роки. Співпраця з Штатами вбачалась в безпековій, економічній, енергетичній та політичній галузях. Стратегічні відносини зберігались з Туреччиною, Канадою, Японією, де загалом успіх був досягнений. Також з'явилась зацікавленість в покращенні двосторонніх відносин з країнами Латинської Америки та Близького Сходу.

Хоч за деякий час назбирався деякий перелік стратегічних документів, проте, узагальнене бачення цілей та інтересів України по окремих напрямках в міжнародних відносинах досі відсутнє.

2018 рік теж розглядається експертами як важкий, через обмеження можливостей України на міжнародній арені, що спричинено відсутністю прогресу у реформуванні країни. Таким чином, проблемними питаннями

порядку денного були конфлікт на Сході України, напруга у відносинах з сусідніми державами, зокрема з Польщею та Угорщиною, та обмеженість міжнародної підтримки. У пріоритетах змін не відбулось – вирішення питань з РФ, розвиток відносин з США (що стало одним з успіхів року в контексті початку постачання летальної зброї), напрямом до ЄС та НАТО, що стало основним політичним дискурсом як у 2018, так і в попередні роки [11].

Вибори Президента України буквально полонили собою весь 2019 рік, через що кандидати в президенти та політичні партії не надто турбувались питаннями зовнішньої політики. Через вибори також погіршилась співпраця між органами влади, що спровоковано зміною команд. Також, зменшилась активність на міжнародній арені з метою просування інтересів України, тому дипломати обмежились діяльністю на таких майданчиках як ПАРЄ та ПА ОБСЄ. Серед пріоритетів все ще залишається європейська інтеграція, російська агресія та зносини з сусідами, що спровоковано деякими труднощами з Угорщиною та Польщею. Проте, перші два аспекти реалізовувались більшою мірою на рівні внутрішньодержавних реформ, а не на міжнародному співробітництві. Щодо партнерів, то Україна була зацікавлена у США, Канаді, Франції, ЄС – тобто набір незмінний [27].

Експертами було відмічено, що за роки військового протистояння з Росією європейцями було усвідомлено значення України - як гаранта безпеки. Основними провалами зовнішньої політики за 2019 рік називають відсутність стратегічного бачення зовнішньої політики, військову агресію Російської Федерації, координація між органами влади [9].

Щодо відсутності стратегічного бачення, то в умовах зміни влади це досить традиційна проблема, крім того, попереднє керівництво теж не залишило після себе гідної спадщини, хіба що застарілі засади політики України на міжнародній арені [10]. Проте все ж відбулось деяке покращення з огляду на зміни до Конституції України "щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації

Північноатлантичного договору». Крім того, необхідно загадати указ Президента України №837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави». Він був суперечливим в контексті формування цілісного стратегічного бачення завдяки його короткостроковості, проте він фактично висвітлені пріоритети зовнішньої політики на 2020 рік.

Отже, у вище зазначеному документі були висвітлені наступні пріоритети, яких варто досягти до кінця 2020 року [9] :

- міжнародна підтримка України в процесі відновлення територіальної цілісності;
- курс на набуття членства в НАТО та ЄС;
- розвиток економічної дипломатії;
- підтримання відносин з країнами-сусідами;
- формування позитивного іміджу України;
- зв'язок з діаспорою;
- захист українських громадян за кордоном;
- залучення іноземних інвестицій.

Великим мінусом року стало те, що Концепція зовнішньої політики все ще залишається «в планах».

Цікаво, що в експертному опитуванні проведеному Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, ефективність діяльності Зеленського в зовнішньополітичній діяльності була оцінена в середньому на 2.3 бали з 5, тобто не надто результативно [19].

У 2021 році основною загрозою залишається РФ. У зовнішній політиці все ще зберігається євроатлантичний напрямок і це природньо, адже Зеленський не отримав посаду Президента завдяки проросійським гаслам, а більшість українців підтримує напрямок ЄС і НАТО. Та й говорячи про результати, то в цьому напрямку далеко не «все пропало». Так на саміті ЄС дипломатам вдалось вирішити наступні завдання - оновлення Угоди про асоціацію та початок переговорного процесу з переговорного безвізу. Щодо НАТО то Україні вдалось

домовитись про участь у програмі Партнерство з розширеними можливостями [3]. У грудні 2021 року Президент В. Зеленський висловив своє бачення зовнішньої політики. Основною метою зовнішньополітичної діяльності України, за його словами, є формування нового іміджу держави: не як джерело загроз і проблем, а як самодостатній стратегічний партнер. Крім того, було зазначено, що є потреба звернутись до таких держав як Китай, Індія, регіонів Латинської Америки, Близького Сходу та Африки, з метою використання їх можливостей для розвитку українського бізнесу і економіки. Цей погляд є достатньо новим для зовнішньої політики України, адже решта світу, окрім ЄС, випускалась з поля зору [12].

Що стосується Стратегії зовнішньої діяльності України, схваленої Рада національної безпеки і оборони в липні 2021 року, то це дуже важливий крок, хоч він і залишився більшою мірою в тіні. Нарешті, за довгий період часу Україна отримала систематизований «путівник» дій на міжнародній арені. Звичайно, документи, що скеровували зовнішню політику були і раніше; тут можна згадати Постанову Верховної Ради "Про основні напрями зовнішньої політики України" від 2 липня 1993р., Закон "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" (2010р.). Останній досі чинний, але є застарілим і не відповідає сучасним геополітичним умовам, в яких перебуває Україна. Як мінімум, в тому документі немає ні слова про російську агресію.

Отже, у новій Стратегії зазначені нормативно-правові засади зовнішньої політики України, висвітлені актуальні інтереси та пріоритети. Описано основні загрози, що надходять з зовнішньополітичного середовища, окреслено головні напрями діяльності України. Основна умова розвитку України – це відновлення територіальної цілісності, отримання повноправного членства в ЄС і НАТО, активний спротив Російській Федерації, як основній загрозі безпеці України.

Пріоритетними стратегічними партнерами України визначено основну п'ятірку держав: США, Велика Британія, Канада, Німеччина і Франція. Але

даний перелік зовсім не обмежений. Автори Стратегії зовсім не забули й про Польщу, Туреччину, Азербайджан, Грузію, Литву, Румунію, Китай, Бразилію, навіть Індію та Японію. З одного боку, такий вибір обумовлюється спільними інтересами для співробітництва у політичній, безпековій і військовій сферах, а також тому, що пріоритетом вбачається розвиток відносин з державами-сусідами. З іншого боку – не можна допустити помилку початку 2000-х років, коли стратегічні партнери були обрані без вагомих підстав, а їх велика кількість розмивала вектори діяльності.

Говорячи про основні сили Стратегії, можна виокремити наступні пункти:

- курс на європейську і євроатлантичну інтеграцію. У документі пропрацьовано не лише стратегічні завдання, а й тактичні, тобто прописано конкретні заходи, що потребують реалізації.
- агресія Російської Федерації. Повернення окупованих територій під контроль України є головним пріоритетом, тому Стратегія надає чіткі кроки в протидії агресору, наприклад залучення якомога більшої кількості держав до підтримки України, нагадування міжнародній спільноті про військові злочини РФ та притягнення її до відповідальності. Досить принципово висвітлено умови переходу України від протистояння до мирного співіснування з Росією.
- економічний фактор. Тут мається на увазі просування інтересів вітчизняних товаровиробників, зміцнення позицій експорту та залучення іноземних інвестицій в економіку держави. Крім цього, береться до уваги науково-технічна співпраця. Таким чином метою цього напрямку стає створення підходящих умов для стабільного розвитку національної економіки. З цією метою основним завданням національної політики повинна бути інтеграція товарів, послуг, робочої сили у міжнародні потоки, що, в свою чергу, потребує злагодженої роботи державних органів.

Проте, це далеко не весь перелік основних тез. В документі звертається увага на різні регіони світу з метою співпраці, але з огляду на фінансові

можливості України, що надає цьому напрямку другорядну роль, а основний акцент все таки робиться на держави Заходу. Велике значення приділяється публічній дипломатії, захисту прав українських громадян за кордоном. Також згадується необхідність звернення України до ООН з метою розгортання миротворчої місії на тимчасово окупованих територіях, про що мова ведеться вже не один рік. Але треба розуміти, що Стратегія не є панацеєю також через загальну нестабільність в сучасних геополітичних процесах. Вона є дороговказом, формує мету діяльності і надає комплексний підхід для її досягнення. На міжнародній арені підтримка міжнародних партнерів хоч і є важливим компонентом успіху, проте не можна забувати покладатися на власні ресурси [17].

Хоч яким позитивним кроком не була нова Стратегія, в ній також присутній ряд недоліків. По-перше, Україна все ще залишається об'єктом міжнародної політики. Зрозуміло, що за рівнем політико-дипломатичної присутності і впливу Україна поступається США чи Китаю, проте минуле підпорядкованої Російській імперії держави ще не повністю стерте з пам'яті. Тут же не визначене призначення України в світовій політиці. Не визначено першочергових завдань, що потребують реалізації. Цілі зовнішньополітичної діяльності мають лише оборонний характер у зв'язку з агресією Російської Федерації [1].

Насправді Україна має величезні потужності: вона посідає 47 місце за розміром території, що на додаток дає чималі природні ресурси; 32 місце за кількістю населення, 55 місце в світовій торгівлі. Є одним з лідерів-експортерів зерна, металургійної продукції, авіа промисловості. Водночас побутує думка, що держава не використовує весь свій потенціал. Україна також має репутацію відповідального члена міжнародних організацій [48]. Важливим фактором міжнародного співробітництва в безпековій та політичній сфері є досвід, набутий за час збройного конфлікту, а саме в контексті протистояння гібридним загрозам [2].

Підсумовуючи, можна сказати, що пріоритети зовнішньої політики України починаючи з 2014 року, в переважній більшості мали однаковий зміст. З одного боку, це зрозуміло, адже, наприклад, процес інтеграції до Європейського Союзу не є надто швидкісною річчю. Проте, основною проблемою в питанні пріоритетів вбачається деяка абстрактність, нерозуміння власних бажань. При формуванні зовнішньої політики Україні варто розуміти виклики сьогодення. Світ завершив перехід від біполярної системи міжнародних відносин до мультиполярної. Провідні держави світу переосмислюють свої пріоритети, а з ними і засади співпраці, стикаючись з такими викликами як дефіцит безпеки через загострення тероризму, розповсюдженням зброї масового ураження.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЯВИЩА «СТРАТЕГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ» В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

2.1. Зміст і значення стратегічних комунікацій

Політологи добре обізнані з явищами пропаганди, що використовується урядами, політичними партіями та всіма видами політичних акторів як у мирний, так і в воєнний часи, з рекламою, яка є формою пропаганди, з кампаніями інформування громадськості, з внутрішніми комунікаціями політичних партій, щоб гарантувати, що їхні депутати залишаються «на повідомленні», і з багатьма використанням комунікаційних стратегій у розгортанні «м'якої сили» з організаціями, партії, рухи та релігійні групи, які пропагують свою ідеологію. Однак залишається значна плутанина щодо того, що означає термін «стратегічні комунікації» в контексті міжнародних відносин. Та й у рамках бізнесу чи менеджменту визначень ще більше. У загальному вигляді стратегічна комунікація — це проекція державою певних стратегічних цінностей, інтересів та цілей у свідомість вітчизняної та зарубіжної аудиторії. Проблема сприйняття та впливу, звісно, постійно хвилювала вчених з міжнародних відносин і відігравала центральну роль у всій зовнішній політиці та дипломатії. Певною мірою цю плутанину можна пояснити різноманітністю контекстів, у яких використовується термін «стратегічні комунікації» [41].

Проте, для початку необхідно розібратися що таке комунікація сама по собі. В загальному розумінні комунікація – це акт надання, отримання та обміну інформацією між людьми, словами, розмовою чи письмовим способом, а також слухання чи читання [46].

Без належної комунікації важко досягти належної організації роботи організації в сфері державного управління. Те саме стосується і стратегічних комунікацій, адже на сьогодні це один з найбільш ефективних інструментів просування своїх інтересів провідними міжнародними акторами.

Найбільш повним у процесі визначення стратегічних комунікацій є досвід США. Саме американських підходах це поняття пройшло довгий шлях осмислення. Оскільки поняття стратегічних комунікацій мало не з моменту його виникнення фігурувало більшою мірою у військовій сфері, то довгий час ним користувалось лише Міністерство закордонних справ та Міністерство оборони [7]. З початку XXI століття в США було зроблено багато спроб дати комплексну і системну оцінку значення стратегічних комунікацій у зовнішній політиці та забезпеченні національної безпеки країни. Незважаючи на те, що чіткий термін закріплений в офіційних документах, дискусії з приводу його значення продовжуються досі [50]. Визначення стратегічних комунікацій міститься в доповіді Білого дому до Конгресу США від 16 березня 2010 р. «Національна структура стратегічної комунікації» [42], яка відображає офіційний підхід до розуміння цієї проблеми на президентському рівні, а отже, безпосередній вплив на зовнішні стратегічні комунікації США.

«Ми маємо на увазі «стратегічну комунікацію»: (а) синхронізацію слів і вчинків і те, як вони будуть сприйняті обраною аудиторією, а також (б) програми та заходи, які свідомо спрямовані на спілкування та залучення цільової аудиторії, включаючи публічну дипломатію та інформаційні операції через зв'язки з громадськістю».

Лідери НАТО вперше визнали важливість стратегічних комунікацій у своєму Комюніке саміту 2009 року, коли вони заявили: «Стратегічні комунікації є невід'ємною частиною наших зусиль для досягнення політичних і військових цілей Альянсу» [39]. Тлумачення цього терміну в рамках організації розкрито в Доктрині НАТО: «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей НАТО: публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, PR-служби збройних сил, інформаційних і психологічних операцій для підтримки політики альянсу і заходів, спрямованих на просування цілей НАТО».

Беручи до уваги вищезазначені визначення, стратегічна комунікація — це комплекс внутрішніх та зовнішніх комунікацій, яка формується, виходячи з

наєвних цілей, мети та місії організації чи держави. Завданням внутрішньої комунікації є мотивація співробітників, полегшення процесу реалізації нових програм та змін в підходах. Зовнішня комунікація відповідає за роботу з цільовою аудиторією, залучення партнерів, формування позитивного іміджу. В рамках політичних організацій то її завданням є заохочення до роботи волонтерів, просування ініціатив.

Структура стратегії комунікацій побудована за ієрархічним принципом. Найбільше значення тут має місія організації, тобто для чого вона працює. Далі - візія – образ, що має бути створений для успішної реалізації місії. З візії виходять цінності, якими повинна керуватись організація, щоб відповідати своєму образу і виконати місію. Далі стратегія – тобто план відповідних дій, щоб реалізувати свою місію, виходячи з умов середовища, ресурсів та ризиків [13]. В цьому плані зазвичай висвітлюються основні формати комунікації та теми меседжів. При тому, для успішної роботи уся стратегічна комунікація не повинна відходити від задекларованої місії організації.

Вдала комунікаційна стратегія повинна, як мінімум, визначати [29]:

- Чіткі цілі
- Цільову аудиторію
- Повідомлення, адаптовані до різних цільових аудиторій
- Визначення каналів передачі
- Розуміння одержувача інформації

Вважається, що стратегічні комунікації включають чотири основні компоненти: інформаційні операції; психологічні операції; публічна дипломатія; і суспільні справи. Вони, у свою чергу, містять загальні елементи. По-перше, це необхідність інформувати, впливати та переконувати аудиторію вдома та за кордоном, будь то дружня, ворожа чи просто представник громадськості. По-друге, необхідно сприяти координації між урядом, щоб уникнути того, що армія США називає «інформаційним братовбивством». По-третє, потреба в стратегічній комунікації сама по собі залежить від здатності повідомляти про дії

всім зацікавленим аудиторіям, а також гарантувати, що дії самі по собі є комунікабельними, тобто доповнюють і підтримують стратегічні цілі [32].

Щодо сутті стратегічних комунікацій, то тут відслідковується деяка єдність серед дослідників. По-перше, це інформування в середині держави, вплив на закордонну аудиторію, та переконування незгодних з метою просування своїх інтересів і цілей. Ці складові, в свою чергу, потребують чітко сформованих цілей самої політики, оскільки це впливає на кінцевий результат у вигляді поглядів та поведінки цільової аудиторії, яких потребує національна політика. Координація та деконфліктизація – наступний елемент. Вони потрібні тоді, коли інформаційна діяльність однієї організації перешкоджає належній роботі іншої. Таке явище має свою окрему назву, яка має місце в американських військових документах – «інформаційне братовбивство» - результат використання елементів інформаційних операцій внаслідок чого перешкоджається проведенню дружніх операцій або спричиняють на них негативний вплив [35]. Комунікування діями спрямована на те, що дії значно вагомніше говорять про наміри аніж слова. Сюди входить і поведінка, вчинки та політика. Стратегічна комунікація використовує підхід, орієнтований на клієнта. Вона передбачає розробку програм, призначених для впливу на добровільну поведінку цільової аудиторії та суб'єктів для досягнення цілей управління [40].

Побувають також дискусії з приводу кореляції понять «стратегічні комунікації» та «пропаганда». Нерідко їх сприймають як синоніми, або пропаганду як інструмент стратегічних комунікацій. Більшість практиків і професійних асоціацій, які займаються стратегічною комунікацією, переважно ухиляються від неетичних практик і приймають професійні кодекси поведінки. Таким чином, переважна більшість стратегічних комунікацій є як легітимною, так і необхідною для функціонування сучасного суспільства. Таким чином, хоча невелика меншість стратегічних комунікаторів займається пропагандою, більшість ненавидіти цю практику. Ускладнюючи цю диференціацію, зв'язки з громадськістю дійсно мають історичний зв'язок із пропагандою, оскільки ранні

спеціалісти зі зв'язків з громадськістю займалися нею і вважали її законною. Сучасні вчені зі зв'язків з громадськістю та деякі фахівці зробили цілеспрямовані зусилля, щоб відмежувати його від пропаганди. Вони розробили етичні кодекси поведінки та концептуальні рамки, щоб узаконити свою роботу [47]. Стратегічні комунікатори також керуються нормативними структурами або явно відомими та колективно спільними кодексами поведінки. На відміну від правил, нормативні структури є неформальними і часто не дотримуються урядом. У Сполучених Штатах, наприклад, спроба підкупу журналіста не є конкретно незаконною, але це порушення різних професійних норм.

Існує декілька особливостей цих понять через що стає зрозуміло, що дискусії з взаємозв'язку пропаганди та стратегічних комунікацій навряд чи припиняться. По-перше, важко визначити, на скільки активно використовується пропаганда урядом та взагалі державними структурами. Відповідно до американського дискурсу пропаганда – форма ворожого комунікування шляхом обману з метою вплинути на емоції та думки. Тому, якщо військові підрозділи здійснюють інформаційні операції подібного характеру, то пропаганда може бути частиною стратегічних комунікацій. По-друге, у обох однакова мета – вплив на аудиторію, до того ж і там і там можуть використовуватись однакові інструменти, як от інформаційні операції або публічна дипломатія. Але основною різницею в такому випадку являється манера подачі інформації – відвертий обман, щоб створити примарну картинку чи все таки орієнтація на реальні події. Виходячи з цього, виникає нове дискусійне питання – де межа?

Ще додатковим аспектом кореляції пропаганди і стратегічних комунікацій є те, що, як відомо, пропаганда має в своїй основі певну ідеологію. При цьому концептуально ідеологія подібна за своєю суттю до наративу – історії, яка пояснює людині картину світу [7].

Також проблемним питанням залишається сутність стратегічних комунікацій, тому що вплив на аудиторію це лише ситуативна мета. Дослідники визначають, що їх основою є певна історія, яка в силі пояснити і аргументувати

ті чи інші дії держави. Так, Г. Дімітріу стверджує : «Серцем стратегічних комунікацій є стратегічний наратив, приваблива історія, що може пояснити події переконливо і з якої можна зробити висновки». Також, стратегічні комунікації розглядаються, як інструмент протидії ворожим наративам. В полі досліджень стратегічних комунікацій розрізняють так звані «гранд наративи» та «малі наративи». Гранд наратив - це глобальна або тоталізуюча культурна розповідь, яка впорядковує та пояснює знання та досвід [34]. Ліотар, який ввів ці поняття, казав, що сучасний світ характеризується «плуралізмом наративів», тобто мають велику кількість малих наративів, які часто ставлять під сумнів загальноприйнятну парадигму. В політичній сфері Ліотар вважав, що де неможливе велике втручання, ефективним може виявитись локальне втручання. «Гранд наратив» часто є складовою, яка направлена на формування національної єдності і згуртування населення. Натомість «малі наративи» маю зруйнувати «гранд наративи».

В контексті протидії російській пропаганді «малі наративи» розглядаються як досить вдалий інструмент, адже вони протиставляться «гранд наративам», якими користується сьогодні РФ. Вона, до речі, теж користується «малими наративами» відносно ЄС. Проблемою боротьби російській пропаганді заважає нюанс, що дослідники недооцінюють її сутність. Більшою мірою ведеться мова про те, наскільки вона брехлива. Різниця між нацистською і російською пропагандою полягає в тому, що перші нав'язували аудиторії свою правду про події, при чому з огляду на ідеологію. Подібно до цього діяв і Радянський Союз. У Росії через відсутність ідеології діє інакше: намагається переконати, що правди не існує. Таким чином ця держава загрожує світові тим, що показує ніби вона контролює саме визначення «реальності».

Нинішня дискусія щодо ролі та корисності стратегічних комунікацій у здійсненні національної стратегії відображає нездатність урядів реагувати на незначні зміни в політичному середовищі. Дуже часто стратегічні комунікації (і стратегічні комунікатори) мають тенденцію включатися занадто пізно і на

занадто низькому рівні, щоб впливати на стратегію та підтримувати її. Стратегічні комунікації повинні розглядатися як частина нової концепції загальнодержавної безпеки і повинні розвиватися паралельно, якщо не всередині, з такими зусиллями та структурами [32].

Критично важливе значення для успіху стратегічних комунікацій буде мати політичне «володіння» ідеєю та лідерство в уряді. Це має підкріплюватися достатніми ресурсами для розробки надійної комунікаційної стратегії, здатної охопити весь уряд і низький рівень департаменту. Це, у свою чергу, допоможе створити чітку стратегію в центрі уряду, а також набагато кращу координацію між урядом і за його межами, щоб забезпечити досягнення необхідного національного стратегічного ефекту [44].

Новий спосіб стратегічної комунікації більше не обмежується повідомленнями, рекламними кампаніями чи навіть прямими контактами уряду з іноземною громадськістю, які служать цілям зовнішньої політики. Йдеться також про нову культуру побудови мереж з представниками громадянського суспільства в інших країнах та про сприяння відносинам між неурядовими партіями в країні та за кордоном. Це пов'язано з тим, що світ більше не орієнтований на державу, а сучасна культура визначає дії всіх дипломатів, які зараз працюють у складних транснаціональних мережах, і зміцнення довіри, а сприяння транскордонним зв'язкам громадянського суспільства стає частиною їхнього нового бізнесу. Щоб захистити свої потреби за кордоном у цьому глобалізованому світі, державам потрібні «постійні друзі» [37].

2.2. Інструменти стратегічних комунікацій у зовнішній політиці

Добре розроблена стратегія комунікації може стати потужною силою змін у країнах, що розвиваються, і в розвинених країнах. Це може відігравати ключову роль у країнах, що розвиваються, дотримуватись порядку денного сталого розвитку для бідних та підтримувати економічне зростання шляхом стимулювання споживчих ринків. Якщо комунікація може ефективно виконувати роль розробника порядку денного, вона може покращити врядування, підвищуючи обізнаність громадян про соціальні проблеми, дозволяючи людям притягувати уряди до відповідальності, обмежувати корупцію та створювати форум для громадянських дебатів [43].

Ключовою частиною управління є відносини між громадянами, лідерами та державними установами. Важко уявити, як держави можуть реагувати на суспільні потреби та очікування без комунікаційних структур і процесів, які дозволяють двосторонній обмін інформацією між державою та громадянами. Важливо, що двостороннє спілкування дозволяє громадянам стежити за діяльністю держав і вступати в діалог, а також впливати на політичний результат з державою з питань, які для них важливі.

З початком російської агресії в Україні у Комюніке саміту 2014 року лідери НАТО заявили: «Ми гарантуємо, що НАТО зможе ефективно вирішувати конкретні виклики, пов'язані з загрозами гібридної війни. Це також включатиме покращення стратегічних комунікацій» [39]. Проте, яким чином стратегічні комунікації впливають на зовнішню політику і які механізми використовуються?

Розрізняють декілька форм стратегічної комунікації: публічна дипломатія, інформаційні операції та зв'язки з громадськістю. Але для дієвості усі три мають діяти одночасно, хоч і мають свої особливості. Публічна дипломатія визначається по-різному, але в широкому розумінні це термін, який використовується для опису зусиль уряду проводити зовнішню політику та просувати національні інтереси шляхом прямого охоплення та спілкування з

населенням іноземної країни. Діяльність публічної дипломатії включає надання інформації іноземній громадськості через радіомовлення та Інтернет-ЗМІ в іноземних країнах; проведення культурної дипломатії, наприклад, художніх виставок та музичних виступів; та адміністрування міжнародних освітніх та професійних програм обміну [32]. У публічній дипломатії переважає офіційна співпраця представників дипломатичного корпусу і вона доповнює традиційну міждержавну дипломатію. Через відносну неформальність вона спрощує взаємодію з громадянами іншої держав, створюючи позитивне ставлення до дипломатії та національних інтересів, а тому провокує допомагати. Інформаційні операції, також відомі як операції впливу, включають збір тактичної інформації про супротивника, а також поширення пропаганди з метою досягнення конкурентної переваги над противником [36]. Зв'язки з громадськістю мають на меті інформувати іноземну аудиторію, але для цього мають відповідати її базовим установкам. Тому публічна дипломатія є доповненням до зв'язків з громадськістю, адже тоді є можливість взаємодіяти з громадськими діячами, журналістами.

Важливою також є культурна дипломатія, яка використовує інструменти «м'якої сили». З її допомогою звертається увага громадськості в свою сторону, а іноді здійснюється протидія неправдивій інформації. В цих рамках, відповідно до європейської практики, велику роль ефективності проєктів та заходів має залученість самої держави. Натомість в українській практиці організація подібних заходів покладена лише на ресурси організаторів або закордонних спонсорів.

З різноманітних визначень переконання та стратегічної комунікації можна вивести багатоетапний процес успішного стратегічного спілкування:

визначити чітку мету чи результат; визначити, хто має повноваження здійснювати або блокувати такий результат; і дізнатися, що владна еліта вважають переконливим і від кого вони вважають це переконливим. Цей концептуально простий підхід зберігає фокус на тих, хто має владу над

рішенням виконати чи заблокувати певну дію. Цей підхід також спонукає широко думати про те, як прийняти рішення, не змінюючи конкретну тактику або віддаючи перевагу одному підходу перед іншим.

Найкращі стратегічні комунікаційні зусилля мають три додаткові характеристики: вони використовують багатовимірний характер проблем; вони радше нагадують, ніж розповідають; вони працюють від стратегії до тактики. Корисне пояснення різниці між стратегією та тактикою походить зі світу шахів, де стратегія пояснюється як довгостроковий план чи ідея. У той час як тактика — це єдина дія, призначена для негайного отримання виграшу — хід без наміру за межі поля, до якого висувається фігура, — стратегічний хід — це хід, який робиться для створення інших ходів [33].

Основними складовими для реалізації стратегічних комунікацій вбачаються інформування владою суспільства з огляду на його інтереси та залучення його до просування інтересів завдяки впливу на поведінку та сприйняття. Водночас необхідне узгодження висловлювань, дій на підтримку політики. Для ефективної дії стратегічних комунікацій, мають бути залучені не лише Міністерство закордонних справ та закордонні дипломатичні представництва, а також громадські організації, наукові інституції, ЗМІ.

В Україні, наприклад, існує практика міжвідомчих стратегічних комунікацій. Вони використовуються у конкретних напрямках за необхідністю — безпека, економіка, зовнішня політика тощо — і покликані доносити до закордонної аудиторії загальнодержавну позицію [22]. Тут також очевидна участь МЗС.

В межах стратегічних комунікацій цікавою є британська практика. Так при Міністерстві закордонних справ Великобританії існує аналітично-комунікаційний майданчик Wilton Park, що частково фінансується з бюджету. Зустрічі в рамках цього інституту забезпечують нейтральне середовище, де суперечливі погляди можна висловлювати та обговорювати відкрито та спокійно, що дозволяє досягти прийняттого компромісу та вирішення. Він

заохочує інновації в глобальному мисленні, провокуючи жваві дебати та сприяючи інклюзивності серед політиків і тих, хто формує думку [49] .

Зростання ролі ЗМІ значно вплинуло на індустрію стратегічних комунікацій. Соцмережі змінили правила стратегічних комунікацій. Комунікація через традиційні засоби масової інформації заснована на монологічному спілкуванні та потоці повідомлень один до багатьох. Комунікація через нові медіа базується на діалогічному спілкуванні та потоці повідомлень багато-багато. Друковані та телерадіостанції та інші «посередники» завжди інтерпретували та переформлювали повідомлення для споживачів ЗМІ. Через нові медіа комунікатори тепер мають прямий зв'язок зі своєю аудиторією, а саме з споживачами [38].

Таким чином, в рамках міжнародних відносин стратегічні комунікації мають на меті підтримувати постійний зв'язок з партнерами та нагадувати про себе. Проте, важливим фактором є те, як це реалізовується – зацікавленням чи «насаджуванням».

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

3.1. Комунікаційна складова зовнішньої політики України: проблеми та перспективи

Однією з характерних рис епохи інформаційного суспільства та відповіддю на виклик сучасності є поява концепції «стратегічних комунікацій» у зовнішній політиці багатьох країн світу, метою яких є адаптуватися до умов мінливого міжнародного середовища. Трансформація та розвиток України як суб'єкта міжнародних відносин, потреба в демократичних перетвореннях та зміна полюсів конфігурації у світі викликали потребу у переосмисленні ролі комунікацій у зовнішній політиці держави та пошуку нових форм взаємодії з іншими країнами. Питання покращення мережі комунікацій та розробка відповідної стратегії актуалізувалися для України у зв'язку з пандемією COVID-19 та російською агресією, зокрема, в інформаційному просторі.

Значення стратегічних комунікацій для української сторони на сучасному етапі розвитку держави є першорядним. Офіційні документи України у вигляді стратегій та доктрин підтверджують цю тезу: згадка «стратегічних комунікацій» зустрічається у таких нормативно-правових актах як Військова доктрина 2015 р., Стратегія національної безпеки 2020 р., Стратегія військової безпеки 2021 р., Стратегія інформаційної безпеки та інших. Відповідно до Військової доктрини 2015 року, поняття стратегічних комунікацій включає, насамперед, публічну дипломатію України та зв'язки держави з громадськістю [20]. У документі зазначено фінансування стратегічних комунікацій України та посилення їх ролі у протидії зовнішніх загроз в якості одного з головних пріоритетів діяльності органів влади [20]. Важливість стратегічних комунікацій також висвітлюється у таких документах, як Комунікаційна стратегія та Стратегія публічної дипломатії МЗС України. Як зазначено у матеріалах Міністерства закордонних справ України, комунікації є важливим засобом ведення ефективної політики

державою та засновані на засадах роботи міністерства, відображаючи головні цінності інституту: людиноцентризм, повагу до культурної різноманітності, проектна діяльність, відповідальність та інноваційність [14].

Міністерство закордонних справ України є основним суб'єктом діяльності у сфері стратегічних комунікацій, який відповідає за діалог із ключовими цільовими аудиторіями та здійснює забезпечення протидії дезінформації. Цілями роботи інституту визначаються, насамперед, протидія російській агресії невоєнними способами [14]. Не менш важливими завданнями є розвиток співробітництва з іншими суб'єктами міжнародних відносин у рамках «Великої сімки» та «Великої двадцятки», задоволення інтересів України у сфері зовнішньої політики, членства в євроатлантичних структурах, формування позитивного іміджу України та здійснення захисту інтересів українських громадян за кордоном [14]. Виходячи з цілей роботи МЗС України, виділяється підгрупа основних завдань у контексті системи комунікацій, яку можна подати у наступній інтерпретації:

- забезпечити схвалення цільовою аудиторією діяльності МЗС у контексті стратегічних комунікацій [14];
- підвищити рівень поінформованості населення за кордоном про Україну як про привабливу державу для туризму, культури, навчання, інвестицій, торгівлі та бізнесу [14];
- здійснювати протидію дезінформації [14];
- інформувати українців за кордоном відносно доступності державних послуг [14];

В рамках аналізу поточної ситуації зі стратегічними комунікаціями Міністерство закордонних справ України опублікувало дані Центру кризового управління ПРООН для визначення сильних та слабких сторін системи. Сильною стороною стратегічних комунікацій України виокремлюється, насамперед, фактор суспільних настроїв в державі: населення схильне цікавитися діяльністю МЗС на тлі агресії РФ та шукати захисту в інституту

українським громадянам за кордоном [14]. Серед плюсів також виділяються висока репутація дипломатичної служби України, широкий спектр можливостей для працівників, комунікації з лідерами інших держав та високий рівень патріотизму у сприйнятті міністерства громадянським суспільством [14]. Поряд із сильними сторонами, система стратегічних комунікацій України має гарні перспективи у вигляді адаптації Міністерства закордонних справ до реформ та покращення продуктивності за рахунок працівників, які готові до змін. Важливою є також можливість розробляти нові підходи та методи комунікацій з метою покращення образу держави за кордоном. Крім цього, репутація, яку здобула дипломатична служба в Україні, у майбутньому сприятиме залученню до роботи іноземних осіб [21].

З'ясувавши основні сильні сторони та можливості комунікаційної політики України на поточному етапі, необхідно перейти до розгляду її проблем та слабких сторін. В першу чергу слід зазначити, що слабкістю системи є гостра потреба в удосконаленні взаємодії між департаментами у комунікаційній сфері [21]. У Стратегії національної безпеки 2020 року система стратегічних комунікацій України визначається як «слабка» за рахунок відсутності «цілісності» політики органів, що ускладнює процес усунення зовнішніх загроз [21]. З цього випливає, що система комунікацій характеризується нерівномірним розподілом охоплення всіх структурних підрозділів. У контексті проектної діяльності на системі позначається недолік обізнаності працівників щодо роботи проектного менеджменту та циклу реалізації проектів [14]. Слабкою стороною виділяється нестача взаємодії між Міністерством закордонних справ України та дипломатичними інститутами за кордоном [14]. Окрім перерахованого необхідно відзначити дефіцит інформації щодо аналізу поточної ситуації, відсутність звітності щодо результатів здійснених проектів з комунікації та нестачу взаємодії з людьми [14].

На тлі проблемних моментів системи стратегічних комунікацій України виникає низка потенційних загроз для держави. Помилки у комунікації –

поширене явище, коли присутні слабкі сторони всередині інститутів комунікації, особливо в умовах загострення ситуації з загрозами ззовні. Потенційною небезпекою, вплив якої не можна виключати, є інформаційна діяльність інших суб'єктів міжнародних відносин, опис зовнішньополітичної ситуації яких не співпадає з позицією України [14]. Чинник ймовірності політичної кризи у державі також є потенційною загрозою для комунікаційної стратегії. Ще одне проблемне поле варте уваги займає питання втрати практик комунікації та протоколів унаслідок переходу осіб на інші посади.

Відповідальність за аналіз та моніторинг реалізації системи стратегічних комунікацій покладено на Департамент комунікацій та публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України. Моніторинг діяльності у цій сфері здійснюється з урахуванням таких змінних як мети комунікаційної політики, індикаторів досягнення цілей у кількісних та якісних показниках та інструментів, що були використані для аналізу. Основними інструментами та методами оцінки забезпечення комунікацій МЗС є моніторинг засобів масової інформації та доступ до засобів виробництва контенту [14].

Публічна дипломатія, як одна з головних складових стратегічних комунікацій та основний напрямок діяльності Міністерства закордонних справ України, є інструментом, за допомогою якого здійснюються поставлені Міністерством цілі у зовнішній політиці. Публічна дипломатія є засобом діалогу державних органів України з іноземною аудиторією, що також передбачає наявність певної стратегії. Публічна дипломатія активно протидіє дезінформації та маніпуляціям у медіа. Основними напрямками діяльності публічної дипломатії виділяють культурну, економічну, експортну, кулінарну та цифрову дипломатію, а також спорт [23]. Інституціоналізація публічної дипломатії в Україні розпочалася зі створення Міністерством закордонних справ Департаменту публічної дипломатії у 2015 році [27]. Цільова аудиторія публічної дипломатії України є широкою та охоплює такі соціальні групи як активна молодь, студенти, туристи, діячі бізнесу, підприємці, представники

культури, журналісти та блогери, науковці та експерти [23]. Головними стратегічними цілями публічної дипломатії України є:

- збільшення інформованості світу про Україну;
- домогтися сприйняття України в якості демократичної держави, що має на меті членство в євроатлантичних структурах;
- покладання на протидію дезінформації, що спрямована на підрив репутації держави.

Як і діяльність Міністерства закордонних справ зі стратегічних комунікацій, публічна дипломатія в якості окремого явища у зовнішній політиці України має певні проблеми та перспективи. Методом SWOT-аналізу у Стратегії публічної дипломатії було окреслено сильні сторони діяльності публічної дипломатії. Серед них виділяються різноманітна культура та природа України, багата історична спадщина, вигідне географічне розташування та великі обсяги території поряд із природними ресурсами, освічене талановите населення та бажання розвитку публічної дипломатії з боку державних органів [23]. Дані стійкі змінні є конструювання позитивного іміджу України, який трансформується в бажаний образ в очах міжнародної громадськості. На тлі позитивних сторін помітні перспективи розвитку публічної дипломатії України. До них відноситься, перш за все, такі тенденції як прискорена діджиталізація та віртуалізація внаслідок пандемії [23]. COVID-19, будучи серйозним кризовим випробуванням для держав по всьому світу, має і зворотний бік: пандемія змусила світове співтовариство по-новому поглянути на всесвітні економіко-політичні зв'язки, що призвело до посилення глобалізації та вдосконалення транснаціональних відносин та в перспективі сприятиме розробці нових механізмів міжнародної взаємодії. Перспективи публічної дипломатії також намітилися через російсько-українську війну: з'явилося чітке бачення майбутнього України як члена Європейського Союзу. Подальше реформування законодавства та удосконалення управлінських практик у майбутньому сприятиме інтеграції в європейську структуру та виконанню мети діяльності

МЗС. Ще однією перспективою для України, згідно зі Стратегією публічної дипломатії, є світова продовольча криза, яка потенційно дасть Україні можливість стати гарантом продовольчої безпеки для всього світу [23].

На жаль, згідно з даними SWOT-аналізу, Україна демонструє більше динаміки щодо проблем діяльності публічної дипломатії, аніж позитивних сторін. Для світової спільноти характерний низький рівень поінформованості щодо України як суб'єкта міжнародних відносин, що видається суттєвою проблемою для публічної дипломатії держави. Інформація про Україну подається у засобах масової інформації переважно у негативному ключі у контексті війни з Росією. З цього випливає відсутність сталого сприйняття України за кордоном. Такі соціальні проблеми, як війна, корупція, бідність та політична нестабільність переважають над позитивним висвітленням життя держави. Російська пропаганда та маніпуляції також можуть відігравати певну роль у сприйнятті України, оскільки також має свою аудиторію. Окрім питання висвітлення у медійному дискурсі, існує проблема фінансової складової: державні органи мають недостатньо коштів для здійснення та підтримки проектів у публічній дипломатії, які орієнтовані на довгострокову перспективу [23]. Необхідно також відзначити присутність надмірної сфокусованості держави на внутрішніх проблемах, що заважає встановленню та розвитку стратегічних комунікацій з іншими суб'єктами міжнародних відносин. Даний стан справ призводить до вразливості держави перед загрозами у вигляді інформаційного протистояння з боку РФ і достатньо конкурентного середовища міжнародного співтовариства в контексті привернення уваги [23].

Незважаючи на те, що Україна підписала дорожню карту програми Партнерства зі стратегічних комунікацій у 2015 році, система стратегічних комунікацій у державі має багато недоліків та формується повільно. На тлі російської агресії необхідно прискорювати розвиток комунікацій та публічної дипломатії поряд із пошуком вирішення окреслених проблем. Це завдання вимагає реформування завдань державних органів України, які відповідають за

зовнішню політику. У цьому контексті Національним інститутом стратегічних досліджень України розроблено певні рекомендації. Насамперед, Міністерству закордонних справ України необхідно переглянути розподіл компетенцій центральних органів публічної дипломатії з подальшим удосконаленням [27]. Для усунення проблеми нестачі взаємодії між департаментами держави необхідно розглянути створення робочої групи з питання міжвідомчої взаємодії [27]. При цьому бажано залучити до роботи експертів зі стратегічних комунікацій. Крім того, рекомендується відкрити іноземні філії Українського інституту з метою популяризації бренду в інших державах [27]. Не менш важливим є фактор підготовки спеціалістів зі стратегічних комунікацій: відповідальність, яка має бути покладена на Міністерство освіти і науки України у взаємодії з Міністерством закордонних справ. Досвід інших держав може стати в нагоді фахівцям, які працюватимуть в сфері стратегічних комунікацій.

Необхідно враховувати, що ситуація в Україні та світі сильно відбивається на системі стратегічних комунікацій держави. Обставини надзвичайного характеру визначаються Комунікаційною стратегією МЗС України як «кризова ситуація» [14]. З метою максимальної нейтралізації наслідків та мінімізації ризиків для громадян України та образу держави на міжнародній арені було створено кризове управління в системі стратегічних комунікацій. Пандемія COVID-19 є яскравим прикладом кризового явища та серйозним випробуванням не лише для внутрішньої, а й для зовнішньої політики України. Як зазначено у Комунікаційній стратегії МЗС України, пандемія стала приводом для реформування системи стратегічних комунікацій держави, оскільки в умовах поширення COVID-19 робота дипломатичних відомств відбувається дистанційно та зі слабким фінансуванням [14]. Відсутність можливості проведення очних громадських заходів скоротила інструментарій та діапазон функціонування публічної дипломатії. При цьому, пандемія Covid-19

спричинила активне використання дистанційних засобів зв'язку в міжнародних комунікаціях, що також має свої переваги.

Ще однією «перевіркою на міцність» стало повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України у лютому 2022 року. В умовах хаосу та невизначеності військових дій з боку Росії стратегічні комунікації відіграють для України життєво важливу роль у підтримці образу держави, яка стала жертвою неспровокованої агресії, з президентом, який не залишив свою державу, в очах міжнародної громадськості. Стратегічні комунікації в умовах воєнного стану не тільки здійснюють необхідний вплив на міжнародну громадськість, а й підвищують бойовий дух армії. При цьому війна підкреслила певні вразливості, які мають система стратегічних комунікацій України. Інтернет та соціальні мережі, за рахунок своєї здатності безкоштовно поширювати інформацію різними каналами з високою швидкістю, активно використовуються країною-агресором для пропаганди, інформаційних воєн та маніпуляцій свідомістю громадян.

Таким чином, стратегічні комунікації як окрема сфера зовнішньої політики України відіграють одну з найважливіших ролей в сучасній системі міжнародних відносин. Комунікаційні стратегії в якості концепції закріплені у нормативно-правовій базі України та здійснюються державними органами. Система комунікацій в Україні має як сильні, так і слабкі сторони та загрози. Станом на сьогодні ситуацію ускладнили такі кризові явища як пандемія COVID-19 і російська агресія. Публічна дипломатія України як головний інструмент у системі стратегічних комунікацій розвивається та адаптується до нових тенденцій системи міжнародних відносин. Стратегічні комунікації є перспективною галуззю зовнішньої політики України, оскільки перебувають у постійному вдосконаленні та реформуванні.

3.2. Проекти з реалізації стратегічних комунікацій: досвід України

Проектна діяльність є складовою політики державних органів України в контексті стратегічних комунікацій. Згідно з Комунікаційною стратегією Міністерства закордонних справ України, ефективне управління проектами входить до переліку принципів діяльності міністерства [14]. Проектний менеджмент поряд із повною реалізацією проекту є поширеним явищем у західних державах, тоді як в Україні цей аспект розвинений не повною мірою. Українські дипломати часто некомпетентні у питанні управління та реалізації комунікаційних проектів.

Значення комунікаційних проектів важко переоцінити: вони є продуктами діяльності органів України у сфері стратегічних комунікацій, а їх результати демонструють, наскільки компетентно та продуктивно проектні менеджери підійшли до своєї місії. Цілями проектів є, насамперед, підвищення рівня поінформованості про Україну серед держав світу та покращення іміджу зовнішньополітичних відомств держави з їхніми відповідними рішеннями. Важливими завданнями проектної діяльності у сфері стратегічних комунікацій є, по-перше, збільшення рівня впізнаваності України серед іноземних аудиторій в якості держави, яка може похвалитися розвиненим туризмом, наукою, інвестиціями, веденням бізнесу, та, по-друге, протидія розповсюдженню неправдивої інформації, яка поширюється з метою підірвати національні інтереси країни. Крім того, проекти в Україні націлені на інформування громадян про послуги держави за кордоном [14].

Проекти як вимір роботи суб'єктів стратегічних комунікацій України також включають публічну дипломатію та її напрями. Публічна дипломатія України займається реалізацією наступного діапазону проектів: культурні проекти з демонстрацією мистецтва народів України, інформаційні кампанії та заходи з побудови привабливого туристичного іміджу, залучення експертів та організація конференцій, презентації української кухні, здійснення міжнародних наукових

досліджень, поширення досягнень України у спортивній сфері та використання потенціалу цифрової дипломатії для здійснення проєктів [23].

В Україні діє доволі розгалужена система органів, що займаються розробкою проєктів з питання стратегічних комунікацій. В першу чергу, це Міністерство закордонних справ України в якості головного координатора рішень з публічної дипломатії. Міністерство культури та інформаційної політики України поряд з іншими міністерствами також охоплюють дану функцію. Серед державних органів, що активно займаються проєктною діяльністю у сфері публічної дипломатії, особливо виділяється Український інститут, який має свою Стратегію на 2020-2024 роки, та здійснює проєкти відповідно до національних інтересів України. Його основні пріоритети та завдання можна викласти наступним чином:

- підвищувати рівень поінформованості про Україну у світовому співтоваристві;
- підтримувати зацікавленість у взаємодії з українськими експертами;
- виводити українську культуру та науку на міжнародний рівень;
- включати Україну в площину світової культури;
- забезпечити поширення використання української мови у світі.

У контексті проєктів, які вже реалізовані Українським інститутом, можна зазначити «Ukraine in 2 Minutes»: метою даного проєкту є коротко викласти інформацію про культуру та історію України на розгляд іноземній аудиторії [16]. Також в зазначеному контексті гідний згадки спільний проєкт Українського інституту та Ukraïner з перекладу матеріалів про Україну польською, чеською та французькою мовами [16].

Значним проєктом держави щодо конструювання національного бренду України, розвитком і просуванням якого займаються усі міністерства, є UkraineNow. Відповідно до Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України, бренд націлений на формування бажаного образу України та його поширення на глобальну аудиторію [23]. Слово «зараз»

символізує прагнення України до негайних дій, а сам бренд використовується при проведенні заходів та кампаній [23].

Проектна діяльність в Україні в галузі стратегічних комунікацій не обмежується державними органами. Центр стратегічних комунікацій StratCom Україна є неурядовою організацією, заснованою у 2015 році, метою якої є підтримка держави та органів у комунікаційній політиці [26]. Центр співпрацює з Великою Британією, Сполученими Штатами Америки, країнами Балтії та НАТО [26]. StratCom регулярно публікує інформацію про свої проекти та заходи на офіційному сайті. Одним із показових заходів є фотовиставка «НАТО-Україна: спільні цінності, спільний шлях», що проводилася з 1 до 3 жовтня 2021 року. Концепцією виставки став рівень обізнаності громадян України щодо стандартів НАТО та перспектив членства для країни [26]. Знімки фотовиставки об'єднувалися тематикою спільних українсько-натовських цінностей у вигляді безпеки, свободи, рівності, демократії та верховенства права. Виставка стала спробою переосмислити євроатлантичний шлях України та привернути увагу громадськості до цієї тематики.

Цікавим спільним заходом StratCom та державних органів є інформаційна кампанія «Маєш інформацію про небезпеку – телефонуй до СБУ» [26]. Метою проекту є підвищити рівень поінформованості серед громадян щодо можливості зателефонувати на гарячу лінію Служби безпеки України у випадках потенційної загрози. У завдання проекту входить допомога у боротьбі з сепаратистськими настроями українців та протидії дезінформації та пропаганди з боку Російської Федерації [26].

StartCom є активною організацією у проведенні масово-культурних та спортивних проектів. Одним із них є проведення національного оборонного хакатону – IT-змагання у рамках співпраці НАТО та України [26]. Цей захід став синергією IT-компаній та сектору безпеки та оборони України, та є важливим фактором підвищення рівня обороноздатності держави. У спортивній сфері StratCom є співорганізатором заходу під назвою «Ігри нескорених», що являє

собою змагання колишніх або чинних військовослужбовців, які були поранені, або стали інвалідами на службі [26]. Цей захід є важливим інструментом для держави у справі популяризації спорту серед українських ветеранів та військових службовців.

Крім цього, StratCom бере активну участь у розробці комунікаційних стратегій України. Представники центру беруть участь у прес-конференціях, присвячених розробці планування комунікацій, розвитку їх структури на внутрішньому та зовнішньому рівнях [26]. Особливої важливості набуває проведення в Україні Міжнародного форуму зі стратегічних комунікацій «Kyiv Stratcom Forum». Мета форуму полягає у вдосконаленні методів комунікації та підвищення їх рівня до стандартів країн-членів НАТО. Під час дводенного форуму, що проводився у 2021 році, були обговорені гібридні загрози та реагування на них з боку України та держав Центрально-Східної Європи [15]. Порущувалися питання засобів протистояння втручанням країни-агресора, досвід держав світу щодо протидії неправдивій інформації, роль засобів масової інформації в системі стратегічних комунікацій та фактор України [15]. В контексті допомоги Stratcom державним органам України слід зазначити інформаційну підтримку організації на міжнародній конференції «Демократичний цивільний контроль над ЗСУ» та організацію конкурсу з підготовки аналітичних документів, які використовуватимуться державними органами при підготовці нормативно-правових актів України [26]. Stratcom також представляє Україну на міжнародній конференції SEECOM, виступаючи на тематичні панелі стратегічних комунікацій.

В контексті недержавних суб'єктів публічної дипломатії слід зазначити Ukraïner в якості волонтерського медійного проекту. Концепцією проекту є допомога жителям України та світу зрозуміти українську культуру різних регіонів [45]. Результатом діяльності Ukraïner є більш ніж 200 опублікованих оповідань, дві книги та відеоматеріали [45]. На офіційному сайті містяться

матеріали про місця України, які потрібно відвідати, культуру, музику, регіони, а також війну та розвінчування російської пропаганди.

На сьогодні існує багато прикладів, коли дії та рішення політичних діячів України позитивно впливали на систему стратегічних комунікацій держави. Насамперед, кейси охоплюють період із початку пандемії COVID-19, коли уряду держави довелося терміново реагувати на глобальну катастрофу. В умовах пандемії на зміну характерним для міжнародних відносин дипломатичним рукостисканням, дво- та багатостороннім зустрічам, самітам і форумам прийшли онлайн-заходи. Нові реалії змусили стейкхолдерів по всьому світу пристосуватися до дистанційних форматів взаємодії. Під час кризи, викликаной коронавірусом, деякі заходи було проведено в змішаному форматі, що дало змогу розширити коло їх стейкхолдерів. Так, до Міжнародного форуму культурної дипломатії, який був ініційований Українським Інститутом, очно та в дистанційному форматі приєдналися провідні фахівці з України, США, Великої Британії, Австрії, Чеської Республіки, Литви та Туреччини з метою обміну дієвими практиками в царині культурної дипломатії як однієї зі складових ПД.

Тим не менш, пандемія стала великим випробуванням для системи стратегічних комунікацій України та пролила світло на її головні недоліки. Під час пандемії регулярно проводяться обговорення та конференції, присвячені підвищенню ефективності діяльності уряду в кризових умовах. Представники Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки України регулярно приєднуються до подібних обговорень. За словами Марії Сагайдак, одним із найважливіших факторів на шляху подолання пандемії є довіра українського суспільства до органів влади, що є об'єктивною проблемою у контексті вакцинації [6]. Подібні заходи та заяви політичних діячів є прикладами позитивного впливу на стратегічні комунікації України навіть за кризових умов. Як повідомляє Укрінформ, під час Конференції з демократичного врядування представник Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки Ігор

Соловей наголосив на проблемі роз'єднаності населення України через вакцинацію, назвавши цю обставину «головним викликом» під час пандемії [5]. Проте, дані обставини сприяли важливості налагодження комунікації між органами влади та вирішенню проблеми відсутності цілісності в роботі відомств та міністерств.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації до України у лютому 2022 року також стало важким випробуванням для мережі стратегічних комунікацій. На тлі військових дій сталося багато подій, які є яскравим прикладом реагування уряду на кризові явища. Кейс Президента України Володимира Зеленського є одним із найяскравіших у даному контексті. З метою порятунку своєї держави В. Зеленський постійно з'являється на екранах по всьому світу та проводить різноманітні майстер-класи з комунікацій у кризових умовах. Його діяльність у соціальних мережах та спілкування з усім світом за допомогою публікацій у своїх акаунтах позитивно впливає на систему стратегічних комунікацій та налагоджує ситуацію взаємодії України з іншими суб'єктами міжнародних відносин. Володимир Зеленський став світовим брендом та швидко завоював увагу та довіру на Заході на тлі Володимира Путіна, який стрімко втрачає репутацію в очах міжнародної громадськості. Символічна замкнутість В. Путіна та «віддаленість» від своїх радників та свого народу різко контрастує на тлі діяльності Президента України. Соціальна активність Зеленського відбивається на його рейтингах: до війни динаміка схвалення його роботи демонструвала низькі показники близько 20%, а з воєнних дій підтримка злетіла до небувалого рівня 91%, причому як з боку українців, так і іноземної публіки [31].

Стратегія Володимира Зеленського обумовлена повною відкритістю та відвертістю з публікою. Він ділиться фотографіями своєї сім'ї, виявляє емоції та висловлюється про любов до дружини. Під час особистих відео-дзвінків з лідерами Європейського Союзу він вимовляє фразу «Можливо це останній раз коли ви бачите живим». Повна прозорість та звітність про проведені зустрічі,

конференції та дзвінки грає на користь Україні як держави, яка активно діє на терені дипломатії, що протиставляється російській агресії. Імпровізовані інтерв'ю прямо з місць подій та миттєві повідомлення у соціальних мережах викликають довіру у міжнародної спільноти та українського населення. З метою спростування російської дезінформації щодо своєї втечі Володимир Зеленський опублікував відеозвернення до всього світу, де неодноразово повторював «Ми тут. Ми в Києві».

Аналізуючи комунікаційну стратегію України та її публічну дипломатію під час війни, необхідно зазначити, що спочатку була правильно обрана тактика представити ситуацію з Російською Федерацією як бій Давида з Голіафом: незважаючи на те, що РФ велика країна з другою у світі армією, всі вболівають за перемогу України. Важливим є той фактор, що системі стратегічних комунікацій України допомагає законність: усі прохання про допомогу базуються на факті незаконного вторгнення агресора на територію чужої країни, що загрожує її територіальній цілісності [30].

Необхідно також мати на увазі, що стратегічним комунікаціям України допомагав націоналізм українського уряду та армії, який об'єднував український народ та викликав співчуття у всьому світі. Оперативні публікації про перемоги української армії мали миттєвий ефект на різних рівнях:

- в першу чергу вони сприяли підняттю бойового духу української армії;
- публікації викликали сумніви у російської сторони відносно доцільності продовження військових дій, особливо на тлі розмитості та незнання цілей вторгнення в Україну;
- завдяки ним Україна змогла отримати підтримку західних держав та виграти час.

Більше того, асоціація В. Путіна із центральною фігурою націонал-соціалізму Адольфом Гітлером відіграла важливу роль у допомозі комунікаційній стратегії України. Ця паралель завдала сильної шкоди репутації російського президента, перетворюючи його на «Гітлера 21 століття» [30].

У контексті практичних кейсів, які впливають на стратегічні комунікації України, варто згадати запуск веб-сайту, за допомогою якого російські сім'ї можуть дізнатися про своїх дітей у разі їх смерті чи ув'язнення. Така тактика націлена на те, щоб спровокувати хвилю протестів серед росіян і домогтися від них дій у бік наближення припинення війни.

Підбиваючи підсумки вищевикладеного, можна відзначити, що проектна діяльність України націлена, насамперед, на задоволення національних інтересів держави у вигляді різних методів та інструментів публічної дипломатії. Україна має широку мережу органів, яка займається проектами у галузі стратегічних комунікацій, та складається з державних та недержавних суб'єктів. Усі проекти зі стратегічних комунікацій України націлені на покращення іміджу країни за кордоном та збільшення рівня поінформованості про державу у різних сферах життя держави. Кризові явища у вигляді пандемії COVID-19 та російського вторгнення в Україну у 2022 році стали випробуванням для української дипломатії та стратегічного планування, з яким вона успішно впоралася, демонструючи найкращі риси української нації.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження зовнішньої політики України, а саме в контексті явища стратегічних комунікацій, можна зробити певні висновки. В умовах глобалізації та епохи пост-інформаційного суспільства, коли швидко змінюються умови та якість функціонування людства, стратегічні комунікації на всіх рівнях набувають неабиякої важливості. Для України як держави, яка стала жертвою невинуватеної агресії з боку іншого суб'єкту міжнародної взаємодії, вибудовування ефективної системи стратегічних комунікацій має першорядне значення. В кваліфікаційній (бакалаврській) роботі було систематизовано дослідження стратегічних комунікацій та визначено їхній вплив та значення у зовнішній політиці України.

Виявлено та систематизовано основні пріоритети в зовнішній політиці України в період з 2014 року до часу, максимально наближеного до сьогодення. З урахуванням особливостей міжнародних обставин вдалося сформулювати певні закономірності, характерні для еволюції сприйняття Україною своїх зовнішньополітичних пріоритетів. Зважаючи на нормативно-правову базу України з питань зовнішньої політики, можна прийти до висновку, що з 2014 року пріоритети держави в переважній більшості мали однаковий зміст, акцентуючи увагу на таких головних засадах як відновлення територіальної цілісності та шлях до набуття євроатлантичної інтеграції. З'ясовано, що на відсутність суттєвих змін у пріоритетах зовнішньої політики вплинув фактор тривалості процесу інтеграції до євроатлантичних структур, який розглядається як довгострокова ціль для України. Визначено основні проблеми формування нормативно-правових актів українською стороною, до яких, насамперед, належать абстрактність формулювань завдань та цілей поряд з частковим нерозумінням власних бажань та способів їхньої реалізації. Крім того, запропоновано рекомендації щодо покращення Україною засад зовнішньої політики: під час формування пріоритетів намагатися зважати на міжнародну ситуацію загалом, її виклики та актуальні питання.

Надано визначення поняттю «стратегічні комунікації» як окремого явища для дослідження, з'ясовано та вказано на їхню сутність, мету, критерії успішної реалізації та їхні інструменти застосування в міжнародних відносинах. Запропоновано на розгляд практичні кейси та світовий досвід в питанні застосування стратегічних комунікацій. Визначено різницю між «тактикою» та «стратегією». Виявлено характеристики найбільш успішних стратегій комунікації: використання багатовимірного характеру проблеми, превалювання нагадування над розповіддю та функціонування від стратегії до тактики.

З'ясовано значення та важливість стратегічних комунікацій в сучасну епоху для України. Робота дозволяє побачити кореляцію між українською зовнішньою політикою та стратегічними комунікаціями як актуального явища сучасності. В Україні існує розгалужена система, що відповідає за стратегічні комунікації, та базується на використанні різних напрямків залежно від потреби. Органами, які відповідають за питання стратегічних комунікацій, виступають як владні, так і недержавні органи. Міністерство закордонних справ України відіграє найбільш помітну роль у процесі розробки комунікаційної стратегії.

Роз'яснено важливість проєктної діяльності в Україні, її основні прояви та інструменти. Наведено практичні кейси застосування Україною стратегічних комунікацій під час кризових ситуацій. Найбільш помітними в кризовій площині виявилися практики комунікацій Президента України Володимира Зеленського з населенням України та світовою спільнотою. Підбито підсумок, відповідно до якого комунікаційна стратегія української сторони виявила найкращі сторони в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації.

Таким чином, робота дозволяє зробити висновок, що стратегічні комунікації є важливим та невід'ємним атрибутом зовнішньої політики держав, насамперед, України, який охоплює багато вимірів та впливає на загальний розвиток та образ суб'єктів міжнародної взаємодії. Система стратегічних

комунікацій України націлена, передусім, на задоволення національних її інтересів і конструювання позитивного та привабливого іміджу в очах міжнародної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Аналіз стратегії зовнішньополітичної діяльності України. Українські студії стратегічних досліджень. 05.10.2021. URL: <https://ussd.org.ua/2021/10/05/analiz-strategiyi-zovnishnopolitychnoyi-diyalnosti-ukrayiny/>
2. Габер Є., Шелест Г., Корсунський С. Концепція зовнішньої політики України. Фонд імені Фрідріха Герберта. 10.2020. 108 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16594.pdf>
3. Гарань О. Зовнішня політика-2021: просування в Європі, загрози – в поступках Кремлю. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 25.12.2020. URL: <https://dif.org.ua/article/zovnishnya-politika-2021-prosuvannya-v-evropi-zagrozi-v-postupkakh-kremlyu>
4. Гарань О. Трансформації суспільних настроїв в умовах протидії агресії Росії на Донбасі: регіональний вимір. Київ: Стилос, 2017. 235 с.
5. Головним викликом пандемії є розділеність суспільства - Центр стратегічних комунікацій. УкрІнформ. 17.09.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-antifake/3317649-golovnim-viklikom-pandemii-e-rozdilenist-suspilstva-centr-strategicnih-komunikacij.html>
6. Довіра до влади – один з ключових факторів подолання пандемії, – Марія Сагайдак. UAразом. 10.12.2021. URL: <https://spravdi.gov.ua/dovira-do-vlady-odyn-z-klyuchovyh-faktoriv-podolannya-pandemiyi-mariya-sagajdak/>
7. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. Стратегічні пріоритети №4 (41), 2016. 9-23 с. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/dubov.pdf>
8. Жовтко Г. Образ України за кордоном як “стрічка Мебіуса”. Громадський простір. 27.04.2016. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=obraz-ukrajiny-za-kordonom-yak-strichka-mebiusa>
9. Зовнішню політику України у 2019 році експерти оцінюють переважно на «3» за 5-бальною шкалою – опитування. Український кризовий медіа-центр.

- 20.12.2019. URL: <https://uacrisis.org/uk/74448-foreign-policy-2019-achievements-and-failures>
10. Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. Разумков Центр. Київ: Заповіт, 2019. 46 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zov_Polit_Onovlennya.pdf
11. Зовнішня політика України: результати 2018 року та перспективи на 2019 рік. Міжнародний центр перспективних досліджень. 25.12.2018. URL: <http://www.icps.com.ua/zovnishnya-polityka-ukrayiny-rezultaty-2018-roku-ta-perspektyvy-na-2019-rik/>
12. Зовнішня політика України сьогодні потребує чотирьох речей: швидкості, креативності, амбітності та результативності – Володимир Зеленський. Президент України. 21.12.2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zovnishnya-politika-ukrayini-sogodni-potrebuye-chotiroh-rech-72205>
13. Картки: що таке стратегічна комунікація і кому вона потрібна. Центр політичного консалтингу. 09.04.2020. URL: <https://cpc.com.ua/articles/kartki-scho-take-strategichna-komunikaciya-i-komu-vona-potribna>
14. Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/communication-strategy.pdf>
15. Міжнародний форум зі стратегічних комунікацій в Україні. День перший. УкрІнформ. 07.12.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3364362-persij-miznarodnij-forum-zi-strategicnih-komunikacij-v-ukraini.html>
16. Міронова В. "Основні настанови Сковороди називаємо своїми": що таке дауншифтинг і де його шукати в Україні? GwaraMedia. 15.10.2020. URL: <https://gwaramedia.com/osnovni-nastanovi-skovorodi-nazivaemo-svoimi-shho-take-daunshifting-i-de-jogo-shukati-v-ukraini/>
17. Пашков М. Зовнішньополітична стратегія України: орієнтири і реалії. Разумков Центр. 15.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/zovnishnopolitychna-strategiia-ukrainy-oriientyry-i-realii>

- 18.Перепилиця Г. М., Потехіна О. В. Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети. Київ: Стилос, 2015. 326 с.
- 19.Політичний квартал: підсумки-2020 року. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 21.12.2020. URL: <https://dif.org.ua/article/politichniy-kvartal-pidsumki-2020-roku>
- 20.Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України". Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>
- 21.Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України". Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n2>
- 22.Реформування системи забезпечення зовнішніх зносин та дипломатичної служби України: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2015. 41 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/reformuvanya_dupsluzhbu.pdf
- 23.Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ 2021 - 2025. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>
- 24.Українська призма: Зовнішня політика 2015. Українська Призма. 2016. URL: <http://prismua.org/scorecards/>
- 25.Українська призма: Зовнішня політика 2016. Українська Призма. 2017. 206 с. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2017/03/PrismUA-2016_ukr.pdf
- 26.Центр стратегічних комунікацій StratCom Ukraine. URL: <https://stratcomua.org/ua>
- 27.Черненко Т. В. Стан впровадження публічної дипломатії як складової стратегічних комунікацій. НІСД. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/az-publiczna-diplomatiya_chernenko_20122021.pdf
- 28.Шелест Г. Сідай, трійка: як експерти оцінили ефективність зовнішньої політики України. Європейська Правда. 27.04.2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/04/27/7109156/>

29. Auwalu A. I. Strategic communication in politics and governance. ResearchGate. 07.2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/353316692_STRATEGIC_COMMUNICATION_IN_POLITICS_AND_GOVERNANCE
30. Babarinde M. Strategic communication in times of war: Lessons from Ukraine's masterful control of its own narrative. BusinessDay. 05.03.2022. URL: <https://businessday.ng/bd-weekender/article/strategic-communication-in-times-of-war-lessons-from-ukraines-masterful-control-of-its-own-narrative/>
31. Bubich A. Here's what leaders can learn from Zelensky's communication style. 19.04.2019. Fortune. URL: <https://fortune.com/2022/04/19/leadership-zelensky-communication-style-media-war-social-leader-strategy-international-ukraine-invasion-alen-bubich/>
32. Cornish P., Lindley-French J., Yorke C. Strategic Communications and National Strategy. Chatham House. 09.2011. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/r0911es-stratcomms.pdf>
33. Gordon R., Loge P. Strategic Communication: A Political and Operational Prerequisite for Successful Peace Operations. Occasional Papers, No. 7. 2015. 36 p. URL: https://www.challengesforum.org/wp-content/uploads/2019/06/Strategic-Communication_Gordon-and-Loge.pdf
34. Goswami S. What is the definition of grand narrative? ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net/post/What-is-the-definition-of-grand-narrative-And-if-possible-could-you-please-explain-its-meaning-in-a-historical-art-context>
35. Information fratricide. The IT Law Wki. URL: https://itlaw.fandom.com/wiki/Information_fratricide
36. Information Operations. RAND Corporation. URL: <https://www.rand.org/topics/information-operations.html>
37. Kaubuthu I. The Effects of Strategic Communication of Foreign Policy Execution during the Post Cold War Era: A Comparative Study of the USA and Japan's Communication Strategies in Kenya. 16.11.2009. URL:

<http://erepository.uonbi.ac.ke/bitstream/handle/11295/5166/Abstract.pdf?sequence=1>

38. Köseleli B. B. Strategic communication through new media in US diplomacy. ResearchGate. 01.2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/342243293_strategic_communication_through_new_media_in_US_diplomacy
39. Laity M. NATO and Strategic Communications. The Three Swords Magazine, 33/2018. 65-73 p. URL: https://www.jwc.nato.int/images/stories/threeswords/NATO_STRATCOM_2018.pdf
40. Lim Y. J. Theorizing Strategic Communication in Parsimony from the U.S. government perspective. 2015. An International Journal of Pure Communication Inquiry, Vol. 3, Issue 1. 2015. P. 1-15. URL: https://scholarworks.utrgv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=com_fac
41. Michelsen N., Frost M. Strategic communications in international relations: Practical traps and ethical puzzles. Defence Strategic Communications. 04.12.2016. P. 9-33 URL: [https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/en/publications/strategic-communications-in-international-relations\(36b55dee-049f-4d89-b3c7-46297d1f9def\).html](https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/en/publications/strategic-communications-in-international-relations(36b55dee-049f-4d89-b3c7-46297d1f9def).html)
42. National Framework for Strategic Communication (2010). Washington: White House Strategic Communications Report to Congress. Homeland Security Digital Library. 17.03. 2010. URL: <https://www.hSDL.org/?abstract&did=27301>
43. Odugbemi S., Noris P. Assessing the Extent to Which the News Media Act as Watchdogs, Agenda Setters and Gatekeepers. Applied knowledge services. 2010. URL: <https://gsdrc.org/document-library/assessing-the-extent-to-which-the-news-media-act-as-watchdogs-agenda-setters-and-gatekeepers/>
44. Paul C. Getting Better at Strategic Communication. RAND Corporation. 07.2011. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2011/RAND_CT366.pdf

45. Ukraïner. URL: <https://ukraïner.net/ru/>
46. What is communication? Common Sense Media. 02.06.2020. URL: <https://www.commonsensemedia.org/articles/what-is-communication>
47. Wilbur D. Propaganda's Place in Strategic Communication: The Case of ISIL's Dabiq Magazine. International Journal of Strategic Communication 11(3). P. 1-15. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/316846258_Propaganda%27s_Place_in_Strategic_Communication_The_Case_of_ISIL%27s_Dabiq_Magazine
48. World Economic Outlook Database. International Monetary Fund. 15.10.2019. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/21/World-Economic-Outlook-October-2019-Global-Manufacturing-Downturn-Rising-Trade-Barriers-48513#:~:text=International%20Monetary%20Fund.,Research%20Dept.&text=Summary%3A,April%202019%20World%20Economic%20Outlook>
49. Wilton Park. What we do. URL: <https://www.wiltonpark.org.uk/about-us/>
50. Yakovenko N., Piskorska G. The strategic communication of the USA. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/wp-content/uploads/2018/05/19-Yakovenko-Piskorska.pdf>